СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ

Главен асистент, доктор, Росен Колев[1]

Резюме: *Влиянието на новите индустриални революции (Индустрия 4.0 и Индустрия 5.0) и ESG стандартите реорганизират традиционните подходи за сводиране на данни и водят до пренасочване към нови отчети. Екологичното управленско счетоводство е възможност за нов етап от развитието на тази икономическа дисциплина, защото тя изостава от бурните световни процеси. Същевременно това е само етап, който може да не се превърне в значима променя и изграждане на нов инструментариум. Научната разработка прави опит да се покаже същността на екологичното управленско счетоводство, възможността за интегрирането му и новите икономически стратегии.*

Ключови думи: *управленско счетоводство, екологично управленско счетоводство, управление, приложение*

JEL: M41, L60

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT ACCOUNTING – HOW WE USE

Chief assistant, PhD, Rosen Kolev

Abstract: *The impact of new industrial revolutions (Industry 4.0 and Industry 5.0) and ESG standards are reorganizing traditional approaches to data collection and leading to a shift towards new reporting. Environmental management accounting is an opportunity for a new stage in the development of this economic discipline, because it lags behind the turbulent global processes. At the same time, this is only a stage that may not turn into a significant change and the development of a new toolkit. The scientific paper attempts to show the essence of environmental management accounting, the possibility of its integration and new economic strategies.*

Key words*: management accounting, environmental management accounting, management, application*

JEL: J M41, L60

1. Въведение

Динамичната среда в икономическите процеси и непрестанните европейски регулации налагат изграждането на различни подходи. Икономическите науки са част от възможностите за реализиране на краткосрочно,

[1] r.kolev@ts.uni-vt.bg, Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“

средносрочни и дългосрочни стратегии. От обособяването си като самостоятелна наука след средата на 20-ти век, управленското счетоводство, непрестанно променя инструментариума си за постигане на по-добри икономически резултати на стопанските субекти. От отчетност насочена към разходите то се трансформира в основен прийом създаване на информационни потоци за анализ на икономическата среда. Същевременно непрестанно променящата се икономическа обстановка и нормативни регулации налагат изграждането на различни подходи при използването на управленското счетоводство. Европейската политика и рестриктивните мерки при производствените процеси налагат бързо интегриране на структурни изменения в цялата верига на доставки, производство, пласиране, реклама и др. Така представените аргументи налагат използването на своевременни решения за обособяване на трайни инструменти за ефективно управление. Такава възможност може да е екологичното управленско счетоводство/environmental management accounting (EMA). При използването му двата основни положителни аспекта се свеждат до:

- Приложение на инструментариум на управленското счетоводство, които обособява силните и слабите страни на икономическата дейност в екологично отношение;
- Вторият важен момент е насочен към използване на вече събраната информация от първото приложение за изготвяне на отчетите по ESG, като по този начин лесно ще се открояят тенденциите в стопанските процеси.

Същевременно в приложението на всяка нова система се крият и рискове, които трябва да бъдат анализирани и да се прецени тяхното влияние до каква степен позволява интегрирането, приложението и ползите от използването й. Тук отново може да се обособят два основни моменти, които влияят негативно на вътрешната организация и икономическите процеси:

- Приложимостта и интегрирането на системата е възможно да доведе до реорганизация, която е трудна за приложение от работниците;
- Вторият момент е насочен към икономическите ползи от прилагането на системата, тъй като е възможно разходите по внедряване и прилагане далеч да превишават положителния ефект, който получаваме.

Изхождайки от представените по – горе авторови становище е редно да се изясни възникването на идеята за екологични управленско счетоводство, критичен анализ на различни становища за изясняване на същността и до каква степен системата е реално приложима и е възможно нейното използване в дейността на икономическите субекти.

2. Възникване и значение на Environmental management accounting

2.1 Условия за възникване и развитие на Environmental management accounting

Всяко ново проявление на традиционни икономически науки се предизвиква от два фактора – икономическо развитие и нуждата от неговото обезпечаване или нормативна регламентация. В този случай е възможно да се изгради тезата, че се срещат и двата компонента за environmental management accounting/ екологични управленско счетоводство. От една страна развитието на производствените процеси, поради внедряването на нови технологии и стандарти от четвъртата и петата индустриална революция и регулациите на ESG стандартите. По този начин организациите търсят ефикасни системи и стратегии, които повишават производителността на фирмата. Екологичното управленско счетоводство (EMA) се счита за важна област на дискусия, защото помага на ръководството да разпознае и използва необходимата информация за екологичните резултати. (Tashakor, S., Appuhami, R. and Munir, R. , 2019). Именно тези резултати се превръщат в крайъгълен камък на цялостната европейска политика за производството и потреблението на стоки в всяка една сфера. Поради тази причина „екологичната устойчивост се превърна в една от най-важните стратегически проблеми за съвременните корпорации поради нарастващата екологична деградация, изменението на климата и натиска от заинтересованите страни за отговорни бизнес практики“. (Cahyaning Fitri Wulan Utami, Marita Kusuma Wardani, 2026) В потвърждение на изложената теза EMA се счита за ценна област за дискусия, защото подпомага ръководството при разпознаването и използването на необходимата информация за екологични резултати. EMA се счита за вътрешен инструмент за управление на фирмата за справяне с екологичното натоварване на фирмата и конвенционалните практики. (Qian, W., Ho¨risch, J. and Schaltegger, S., 2018). Различни изследвания установиха, че търсенето на заинтересованите страни, ресурсите, знанията и уникалността на продукта имат значителен ефект върху прилагането на зелено управление, а зеленото управление има значителен ефект върху устойчивостта. (Raharjo, 2019). До голяма степен всички промени с икономическите условия са насочени към устойчивите решения и тяхното влияние върху продукта, пласирането му и отражението върху целия пазар.

2.2 Същност екологичното управленско счетоводство и връзка с организационни процеси в предприятията

В последните няколко години значително се разшириха и задълбочиха изследванията в настоящата тематика както в теоретичен аспект, така и в практическо проявление. В по – тесен смисъл EMA се отнася до идентифицирането, измерването, анализа и използването на финансова и нефинансова информация, свързана с околната среда, в подкрепа на вземането на управленски решения и ориентирани към устойчивост организационни

стратегии. (Burrit, C. D., Kumar, J. P. S., Sai, V. S., & V, R. K., 2024). Становището откроява основните черти, които отличават това направление на управленското счетоводство и формират основните насоки чрез, които е възможно неговото реализиране. Всички действия относно влиянието върху околната среда са важен компонент, тъй като те променят цели сектори в икономиката. Съществуват и изследвания, които „от гледна точка на управленското счетоводство, ЕМА е комбинация от разходно и финансово счетоводство и намалява влиянието върху околната среда и рисковете, както и минимизира разходите, свързани с опазването на околната среда, които мениджмънта използва при вземането на решения за подобряване на производителността“. (Stefano Bresciani, Shafique Ur Rehman, Guido Giovando and Gazi Mahabubul Alam, 2022). При това обобщение се наблюдава значително по – широк поглед над същността на екологичното управленско счетоводство. Интерес предизвиква отличаването на конкретна част от управленското счетоводство, разходното и неговото взаимодействие с финансовото. Основната цел е да се постигне реално управление на разходите за околната среда, тяхното оптимизиране и оповестяването им в отчетите, спазвайки изискванията на ESG. В тази връзка, екологичното управленско счетоводство функционира като стратегическа информационна система, която отчита екологичните разходи, материалните потоци, потреблението на енергия и по-широките оперативни въздействия на фирмата. (Christ, K. L., & Burritt, R. L., 2013). В следващата таблица е представено изследване на Hasan, S.A.S и други автори, което допринася за един сравнителен анализ на представеното в по – горните редове и връзката между зелените иновации, екологичните показател и ЕМА.

Таблица 1. Изследователска променлива за основни дефиниции и индикатори на концепцията

Понятие	**Дефиниция**	**Индикатори**
Екологични показатели	Екологичните показатели са нивото на способността на организацията да управлява ефективно природните ресурси, да намалява замърсяването, отпадъците и отрицателното въздействие върху околната среда чрез устойчиви бизнес практики.	1. Съответствие с екологичните стандарти 2. Намаляване на емисиите във въздуха 3. Намалено потребление на енергия
Екологично управленско счетоводство	Екологичното управленско счетоводство е счетоводна система, използвана за идентифициране, измерване, анализ и управление на информация за екологичните разходи, както финансови, така и физически, за да подпомогне ръководството при вземането на решения, ориентирани към устойчивост.	1. Отразяване на материалните вложения 2. Анализ на въздействието на продукта върху околната среда 3. Определяне на цели за екологични показатели 4. Управление на екологичните разходи и отговорности

Понятие	Дефиниция	Индикатори
Зелени иновации	Зелените иновации са иновативни усилия в продуктите и процесите, които целят намаляване на отрицателното въздействие върху околната среда и подобряване на ефективността на използването на ресурсите в производствената дейност.	1. Енергийно ефективен дизайн на продукта 2. Екологични иновации в опаковките 3. Използване на екологични материали

Източник: Hasan, S. A. S., Waghule, S. N., Al Koliby, I. S., Al-Bukhrani, M. A., Al Haifi, M. M., &Hasan, M. B (Hasan, S. A. S., Waghule, S. N., Al Koliby, I. S., Al-Bukhrani, M. A., Al Haifi, M. M., &Hasan, M. B, 2024)

От представената информация в таблицата е възможно да се направи следното обобщение: „постигането на силни екологични резултати обаче изисква значителен организационен ангажимент, ефективни механизми за управление и надеждни системи за екологична информация. EMA играе централна роля в този процес, защото предоставя на мениджърите стратегическа екологична информация, необходима за оценка на решенията, свързани с устойчивостта, и оперативната ефективност“. (Vidyarto Nugroho, Urbanus Ura Weruin, 2026)

3. Възможности за приложение на Environmental management accounting

Съществен момент при изграждането на всяка нова система и концепция е възможността за нейното прилагане и самите резултати от това. Стратегията за екологично счетоводство се осъществява чрез идентифициране на дейности, свързани с производствения процес и екологичните разходи, и след това планиране, прилагане и контролиране на екологичните дейности и разходи. Получената информация е полезна за подготовка на управлението на отпадъците в резултат на неефективни производствени процеси. (Sri Wahjuni Latifah, Noorlailie Soewarno, 2023). Така описано е необходимо да се обособят два основни моменти при прилагането на екологичното управленско счетоводство, а именно първо, подготовка свързана с идентифициране на всички компоненти във всички структури и използването на екологични разходи и второ, изграждане на стратегия чрез анализ, планиране, класифициране и др. за контрол на всички екологични дейности в даден икономически субект. Далеч не е достатъчно да се обръща внимание само на производствените процеси, защото изграждането на екологично устойчива система изисква цялостна организационна промяна. По този начин, предизвикателствата, породени от процеса на зелени иновации, включително експлоатацията на околната среда, недостига на енергия и опасенията за разходите, могат да бъдат координирани чрез екологичното управленско счетоводство. (Agustia, D., Sawarjuwono, T., & Dianawati, W., 2019). Задълбочавайки анализа на възможностите е редно да се акцентира и

върху координацията на всички дейности. Заимствано от традиционното управленско счетоводство и екологичното се явява основен компоненти при координирането на процесите по изграждане на екологични системи, с основна цел спазване на различни регулации. Поради тази причина „включването на ЕМА в процесите на вземане на решения може да отключи екологични, финансови и оперативни ползи. Това е особено важно за мултинационалните корпорации, които трябва да обмислят адаптирането на своите ЕМА стратегии, за да се съобразят с нивото на зрялост на ЕМА. Практиките в различните страни, мениджърите и служителите в организациите трябва да получат обучение относно практическите ползи от ЕМА“. (Omid Barani and Abdullahi D. Ahmed, Mahesh Joshi, Kaveh Asiaei, 2025). За онези корпорации опериращи на различни пазари нивото на екологична обезпеченост е съществен момент, тъй като различни части на света се спазват различни регламенти, като най – строги са в ЕС. Участието на информация от ЕМА в стратегическо предимство, което позволява един различен подходи и нови пазарни ниши. Съществен момент е и подготовката на служителите, защото липсата на подготовка води до пропускане на ползи от самото имплементиране на концепцията на ЕМА.

Практиките за екологично счетоводство са финансови и оперативни рамки, чрез които компаниите интегрират в своите икономически дейности с тези на околната среда, за да подобрят разбирането и управлението на подобни въздействия върху нашата икономика. (Jamila Shamroukh, Mohammad Shaded, and Mousa Ajouz, 2024). Друга възможност за реално прилагане е изграждането на финансовите и оперативните рамки за дейността. По този начин се следва един конкретно подбран подход и определена финансова дисциплина. Така се изгражда и индивидуалния подход за различни звена, дейности, структури и др. Те обхващат в рамките на практиките за екологично счетоводство всеобхватното управленско счетоводство (счетоводство на природните ресурси, наред с въздействието върху околната среда) както във финансов, така и в управленски счетоводен контекст, които предоставят необходимите инструменти за балансиране на икономическото развитие с опазването на околната среда, като по този начин насърчават устойчивостта във времето чрез подкрепа за информирано вземане на решения, осигуряват ефективно използване на ресурсите, прозрачно отчетност от обществото. (Abed, 2014). Изграждането на инструменти, с които ЕМА да има пряко въздействие е основен момент за съществуването и това направление и отчитането на ползите и недостатъците от тази система. В следващата фигура са представени възможностите за използване на ЕМА.

Фигура. 1. Възможностите при въвеждане на Екологичното управленско счетоводство

Източник: Alchudri Munir (Munir, 2026)

Така представено се наблюдава обвързван е на интегрирането на системата с управленското вземане на решения, изграждането на устойчиви решения, пряко влияейки на вътрешната организация. Всяко от обособените области във фигурата идентифицира конкретна насока на действие с откроява задължителната взаимовръзка между различни компоненти за получаване на ефективни икономически решения. Управлението на всички посочени процеси идентифициране на екологичните разходи, управление на ресурсите, стратегическото планиране, социалната отговорност, инвестиционните решения и др. са нужен елемент за правилното прилагане на екологичното управленско счетоводство в дадена организация.

4. Заключение

Традиционното управленско счетоводство в сред икономическите науки, които са под натиск за непрестанна трансформация и изграждането на допълнителен инструментариум, позволяващ информационното обезпечаване с различни показатели. Проявлението под формата на екологично управленско счетоводство е част от самия процес на трансформация. Необходимостта от управленски решения в реално време е значим компонент за развиването на нови система. Екологичното управленско счетоводство е възможност, но ако не се усъвършенстват процесите по прилагането му и оперативната ефективност, то се превръща във временен ракурс, който икономическите процеси постепенно трансформират.

Използвани източници

Abed, D. (2014). *Features of the conceptual framework for social responsibility accounting in Iraqieconomic units.* Baghdad: University of Baghdad, Iraq.

Agustia, D., Sawarjuwono, T., & Dianawati, W. (14 February 2019 r.). The mediating effect of environmental management accounting on green innovation - Firm value relationship. *International Journal of Energy Economics and Policy, 9(2)*, стр. 299–306.

Beins, B. (2012). *APA Style Simplified: Writing in Psychology, Education, Nursing, and Sociology.* New York: Wiley-Blackwell.

Burrit, C. D., Kumar, J. P. S., Sai, V. S., & V, R. K. (2024). The role of corporate environmentalethics in shaping environmental management accounting adoption under the institutionaltheory. *Environmental Economics*, стр. 32-45.

Cahyaning Fitri Wulan Utami, Marita Kusuma Wardani. (March 2026 r.). ENVIRONMENTAL MANAGEMENT ACCOUNTING, GREEN INNOVATION, AND, ENVIRONMENTAL PERFORMANCE IN BATIK MSMES. *Jurnal Kajian Akuntansi dan Bisnis Terkini*, стр. 77-92

Christ, K. L., & Burritt, R. L. (2013). Environmental management accounting: The significanceof contingent variables for adoption. *Journal of Cleaner Production, 41*, стр. 63–173.

Hasan, S. A. S., Waghule, S. N., Al Koliby, I. S., Al-Bukhrani, M. A., Al Haifi, M. M., &Hasan, M. B. (06 August 2024 r.). Innovating for sustainability: the role of environmental managementaccounting in driving environmental performance. *Discover Sustainability, 5(1)*, стр. 77-92.

Jamila Shamroukh, Mohammad Shaded, and Mousa Ajouz. (December 2024 r.). Environmental Management Accounting and Environmental Accounting Knowledge as Drivers of Enhanced Environmental Performance: The Mediating Role of Environmental Accounting Practices. *In book: Achieving Sustainable Business Through AI, Technology Education and Computer Science* , стр. 395-405.

Munir, A. (31 March 2026 r.). Implementation of Environmental Management Accounting (EMA) in Supporting Sustainable Business Strategy . *Dhana: Journal of Accounting*, стр. 52-60.

Omid Barani and Abdullahi D. Ahmed, Mahesh Joshi, Kaveh Asiaei. (11 April 2025 r.). How environmental management accounting drives performance: a meta-analysis considering national EMA maturity. *Journal of Accounting Literature*, стр. 416-443.

Qian, W., Ho¨risch, J. and Schaltegger, S. (2018). "Environmental management accounting andits effects on carbon management and disclosure quality". *Journal of Cleaner Production*, стр. 1608-1619.

Raharjo, K. (2019). The role of green management increating sustainability performance on the small andmedium enterprises. *Management of EnvironmentalQuality: An International Journal,*, стр. 557-577.

Sri Wahjuni Latifah, Noorlailie Soewarno. (2023). The environmental accounting strategy and waste management to achieve MSME's sustainability performance. *Cogent Business & Management* , стр. 1-24.

Stefano Bresciani, Shafique Ur Rehman, Guido Giovando and Gazi Mahabubul Alam. (27 May 2022 r.). The role of environmental management accounting and environmental knowledge management practices influence on environmental performance: mediated-moderated model . *JOURNAL OF KNOWLEDGE MANAGEMENT* , стр. 896–918.

Tashakor, S., Appuhami, R. and Munir, R. . (2019). "Environmental management accounting practices inAustralian cotton farming: the use of the theory of planned behaviour". *Accounting, Auditing &Accountability Journal, Vol. 32 No. 4*, стр. 1175-1202.

Vidyarto Nugroho, Urbanus Ura Weruin. (May 2026 r.). The Influence of Market Competition, Company Size, and Corporate Governance on Environmental Management Accounting and Environmental Performance. *Journal of Economics, Entrepreneurship, Management Business and Accounting*, стр. 160-185.